

МОНГОЛЫН НУУЦ ТОВЧООНЫ ЧЕХ ОРЧУУЛГЫН ТУХАЙД

Д.Энхжаргал*(МУИС)

Товч агуулга: МНТ-ы чех орчуулгын онцлогийг авч үзэхдээ орос, англи, болгар хэлний орчуулгууд болон, С. А. Козин болон П. Пеллио нарын галигтай зэрэгцүүлнэ.

Түлхүүр үг: *Павел Поуха, сүүл толгой холбох, галиглах*

Монголын нууц товчоо нь дэлхийд алдартай түүх соёл, бичиг үсгийн дурсгал болохынхоо хувьд дэлхийн судлаачдын анхаарлыг зүй ёсоор татдаг. Монголын нууц товчоо орос, япон, герман, хятад, англи, турк, франц, солонгос, чех, мажар, болгар, польш, буриад, тува, халимаг, испани, казак, перс зэрэг дэлхийн олон хэлнээ орчуулагдсан байна.

МНТ-ны олон хэлний орчуулгаас он дарааллаар жишээлэн дурдвал: Оросын эрдэмтэн П. Кафаровын орос орчуулга (1872), Японы эрдэмтэн Нака Мичиёгийн “Чингис хааны тухай үнэн тэмдэглэл” нэрээр удиртгал олон тооны тайлбарын хамт анхны япон орчуулга (1907), Э. Хэнишийн герман орчуулга (1941), С. А. Козины орос орчуулга, галиг (1941), П. Пеллиогийн франц хэлний орчуулга, латин галиг (1949), Ц. Дамдинсүрэнгийн орчин цагийн монгол хэлнээ буулгасан хөрвүүлэг (1941-1942, 1947), А. Тэмирийн МНТ-ы турк хэлний орчуулга (1948), Ширин Баяны перс орчуулга (1950), Сун-ий англи орчуулга (1950, 1957), Се Зайшаны МНТ-ы хятад орчуулга (1951), П. Поухагийн чех орчуулга (1955), Лигетигийн мажар орчуулга (1962), С. Калужинскийн польш орчуулга (1970), Магауягийн казах орчуулга (1979), И. Д. Рахевильцийн англи орчуулга (1971-1985), Ф.В.Кливезийн англи (1982), Ж. М. Алварез Флоресын испани орчуулга (1985), Ө. Ононгийн англи орчуулга (1990), Г. Чимитов, Ч. Р. Намжилов нарын буриад хэлний орчуулгууд (1990), П. А. Дарбаевын халимаг орчуулга 1990, А. Фёдоровын болгар хэлний орчуулга (1991, 2001), Юү Вон Сүгийн солонгос орчуулга (1993), К. Д. Бижек, Б. Энхдалай нарын тува хэлний орчуулга (2003) зэрэг болно. Зарим хэлэнд олон удаа орчуулагдсан байна.

Бидний судалгааны зорилго нь МНТ-ы чех орчуулгын онцлогийг авч үзэх, Чехэд гарсан МНТ-той холбоотой судалгааны бүтээлүүдийг танилцуулахад оршино. Павел Поухагийн МНТ-ы чех орчуулгын онцлогийг авч үзэхдээ орос, англи, болгар хэлний орчуулгууд, С. А. Козин болон П. Пеллио нарын галигтай зэрэгцүүлэн судалсан болно.

Монголын ард түмний соёлын үнэт өв болсон Монголын Нууц товчоо 1955 онд чехийн монголч эрдэмтэн Павел Поухагийн орчуулгаар хэвлэгдсэн нь монголын ард

*МУИС-ийн ГХСС-ийн Слав судлалын тэнхим, докторант

түмнийг чехийн ард түмэнтэй түүх соёлоороо дамжуулан танилцах боломжийг олгожээ. Монголын нууц товчооны уг орчуулга монгол хэлнээс чех хэлэнд орчуулсан анхны уран зохиолын ном, түүх, соёлын том бүтээл байлаа.

Павел Поуха (1905-1986) монгол, орос, пали, санскрит, тамиль, түвд хэлтэй, хинди, бенгаль, еврей, турк, перс судлалыг мөн сонирхдог байжээ. Монгол, түвд, энэтхэг судлаач мэргэжилтэй. Тэрбээр Монголын нууц товчоог дагнан судалж “Монголын нууц товчоо бол түүхийн сурвалж бөгөөд уран зохиолын дурсгалт бичиг мөн” хэмээх эрдэм шинжилгээний бүтээлээрээ 1954 онд Чехословакийн Шинжлэх ухааны Хүрээлэнгийн шагналыг хүртсэн байна. Эрдэмтэн Павел Поуха Монголын нууц товчоог “*өнгөрсөн үеийн амьд бүтээл*” гэж нэрлээд түүнийг “дэлхийн соёлын маргашгүй үнэт, ховор дурсгалын нэг яах аргагүй мөн” хэмээн тодорхойлжээ. Павел Поуха “Монголын нууц товчоо”-г нарийвчлан судалж 1957 онд “*Монголын нууц товчоо бол түүх ба уран зохиолын дүр*”¹⁹⁸ нэг сэдэвт зохиолоо туурвижээ. 1955 онд МНТ-ы чех орчуулга, “Монголын нууц товчоо бол түүх ба уран зохиолын дурсгалт бичиг мөн” судалгааны бүтээлийг 1957 онд тус тус хэвлүүлж судалгааны эргэлтэнд оруулжээ.

Монголын нууц товчооны чех орчуулгыг судлаачид “...Монголын нууц товчоог чех, мажар, польш хэлээр, түүнийг судлагч монголч эрдэмтэд орчуулсан тул эрдэм шинжилгээний ихээхэн үнэ, цэнэтэй бүтээлүүд болжээ. Тэдгээр эрдэмтний хийсэн зүүлт, тайлбарт МНТ-ы судлалд чухал холбогдол бүхий үнэтэй санаа олон бий”¹⁹⁹ хэмээн үнэлсэн байдаг.

Павел Поухагийн МНТ-ы чех орчуулга нь

1. Уг зохиолын орчуулга
2. МНТ ба түүний үүслийн тухай судалгааны дүгнэлт
3. 134 ширхэг зүүлт тайлбар
4. МНТ-д орсон хүний нэр, овог, газар орны нэрийн хэлхээ гэсэн 4 хэсгээс бүрдэнэ.

П. Поуха “Монголын нууц товчоо”-ны үүслийн талаар хийсэн судалгааныхаа үр дүнг түүний орчуулгын ард хавсаргасан байна. Монголын нууц товчоог 19-р зууны хагаст тэр үеийн оросын тэргүүний дорнодахин судлаач Палладий Кафаров илрүүлснээс хойш эрдэмтэн судлаачид анхааран судлах болжээ. Павел Поухагийн бичсэнээр 1955 оны үед “Монголын нууц товчоо” европт 3 газар хэвлэгдсэн байжээ²⁰⁰. Эхнийх нь 1937 оны германы Эрих Хэнишийн хэвлүүлсэн “Монголын нууц товчоо”, 1941 онд А. С. Козины, 1949 оны францын Пол Пеллиогийнх зэрэг болно. Үүний хажуугаар 1903 оны хятадын, 1941, 1942 оны манжийн, 1942 оны япон дахь хэвлэл, 1940, 1948 оны Хэнишийн герман орчуулга, 1941 оны А. С. Козины орос орчуулга, Ц. Дамдинсүрэнгийн 1947 оны шинэ монгол бичгийн хөрвүүлэг зэргийн талаар судлаач дэлгэрэнгүй өгүүлжээ.

П. Поухагийн “МНТ ба түүний үүсэл” судалгааны дүгнэлт хэсэгтээ МНТ-г хоёр хэсгээс бүрдэнэ хэмээн үзсэн байна. Түүнийхээр эхний хэсэг 1-124-р зүйл хүртэл бөгөөд зохиогч нь шууд гэрч байгаагүй учраас он тооллын хувьд дэс дараалан бичээгүй, хоёрдугаар хэсэгт нь түүнээс хойшхи зүйлүүд хамаарах бөгөөд 124-139 хүртэл зүйлд үйл явдал дараалалтай, гэхдээ 140-р зүйлээс хойшхи нь монголын цаг тооллын тогтолцооны дагуу буюу тахиа жилээс хулгана жил, европын тооллоор 1201-1240 он болох аж.

¹⁹⁸ Улсын төв номын сан

¹⁹⁹ Цэрэнпил Д. Сэржав Б. Монголын нууц товчооны номзүй, судлалын тойм, УБ, 1991

²⁰⁰ Tajná kronika Mongolů, Praha, 1955, str-229

П. Поуха “МНТ-ны монгол эх нь нэг талаас үргэлжилсэн үгийн, нөгөө талаас яруу найргийн өнгө аясыг агуулсан байдаг. Харин судлаачид яруу найргийн талыг нь анхаарах нь чухал гэдгийг мэдсэнгүй хэмээгээд чех орчуулга нь европын хэлнүүдээс МНТ-ны яруу найргийн талыг аль болох үнэмшилтэйгээр харуулахыг зорьсон анхны орчуулга” хэмээн үзсэн байна. Эрдэмтэн Ц. Дамдинсүрэнгийн орчуулга бол яруу найргийн хэмнэлээр бичигдсэн, харин С. А. Козиных бол үргэлжилсэн үгийнх болох аж.

Судлаач Монголын нууц товчоог үгчлэх, утгачлах, дүйлгэх аргаар орчуулсан бөгөөд яруу найргийн хэмнэлд оруулан орчуулсан байна. П. Поухагийн орчуулгыг ажиглахад сүүл толгой холбон уран яруу орчуулсан байдал илт харагдана. Толгой сүүл холбосон байдлыг ажиглахад үг давталтаар, ойролцоо утгатай үгээр, нэг үгийн аймгаар толгой сүүл холбон монголын эртний яруу найргийн хэм хэмжээг даган уран яруу орчуулж чаджээ. Тухайлбал, МНТ-ы 3-р бүлгийн 104-р зүйлд

3.104.....

“Булган дахын чинь хариуд

Бутарсан улсыг чинь

Бөөгнөрүүлж өгье.

Хар булган дахын чинь хариуд

Хагацсан улсыг чинь хамтатгаж
өгье.

Цэрээ цээжинд байлга

Бөөрөө бөгсөнд байлга

Ах захтай байг гэж хэлсэн билээ.

Одоо тэр үгэндээ хүрч

Булган дахын чинь хариуд

Бүгд мэргидийг

Бүрэлгэн довтолж

Бөртэ-Үжинг чинь буцааж өгье.

Хар булган дахын чинь хариуд

Хамаг мэргидийг хамх цохиж

Хатан Бөртний чинь хариулж

авчиръя.

Za soboli kožich v dík

lid tvůj rozvátý

zase ti seberu.

Za černý soboli kožich v dík

lid tvůj rozběhlý

zase ti sjednotím.

*Budu s tebou držet jako hrud' u
hrdla,*

*budu s tebou držet jako bedra u
boku.*

Cožpak jsem tak nemluvil?

Ted' se dovolávám svých vlastních slov:

Za soboli kožich v dík,

*i kdybych musel zničit všechny
Merkity,*

opatřím ti zase tvou Börte-úďžin.

Za černý soboli kožich v dík,

*i kdybychom všechny Merkity museli
porazit,*

Manželku tvou Börte

Ti přivedeme zpět!

МНТ-ы чех орчуулгад хүний нэрийг орчуулсан байдал

Уг орчуулгын бүтээлээс үзэхэд Павел Поуха нэлээд сайн монгол хэлтэй байсан нь харагдана. Бидний зэрэгцүүлэн авч үзсэн орос, англи, болгар хэлний орчуулгуудад хүний нэрэнд орсон хүртээл нэрийг ихэвчлэн латин галигаар оруулсан байхад П.Поуха хүртээл нэрийг орчуулж, дараа нь уг нэрийг нэрийн тайлбар хэсэгтээ тайлбарлан, галигийг хадсан байна. Тухайлбал Бөртэ-Чино гэсэн нэрийг **Šedý Vlk** (Саарал чоно), Гоо Маралыг **Bílá Laň** (Цагаан согоо), Торголжин баян нэрийг **Bohatý Torocholdžin** (Баян Торголжин), Борогчин Гуа **Krásná Boroččin** (Гуа сайхан Борогчин), Монголжингуаг **Krásná Mongolka** (Гуа сайхан Монгол эмэгтэй), Алангуа **Krásná Alan** (Гуа сайхан Алан) Баргужин гуа **Krásná Barchudžin** (Гуа сайхан Баргужин), Бодончар мунхаг **Hloupy Bodončar** (тэнэг Бодончар), Их Барула **Velký Barula** (их, том Барула), Өчүүхэн Барула **Malý Barula** (бага Барула) Өэлүн үжин **Paní Höelün** (хатагтай Өэлүн), Наху баян **Bohatý Nachu** (Баян Наху), Дува сохор **Slepý Duva** (сохор Дува), Бөртэ-

Ужинг харин **Börte udžin** (Бөртэ ужин) гэж галигласан байна. МНТ-ы чех орчуулгад овгийн нэрийг галигласан байна. Тухайлбал, Малиг баяуд-Maalich bajaut, Жадаран-Džadaran. Дараах хүснэгтэд жишээ болгон 33 нэрийг Козины орос галиг болон орчуулга, Пеллиогийн галиг, Кливез, Онон нарын англи орчуулга, Фёдоровын болгар орчуулга зэргийг П. Поухагийн чех орчуулгатай зэрэгцүүлэн харуулав.

Нэр монгол	А. С. Козины галиг	П. Пеллиогийн галиг	А. С. Козины орос орчуулга	Ф.В. Кливезийн англи орчуулга	Ө. Ононгийн англи орчуулга	А. Фёдоровын болгар орчуулга	П. Поухагийн чех орчуулга
Алун гуа	Alan-ğoa	Alan qo'a	Алан-гоа	Alan go'a	Alan Qo'a	Алун Гуа	Krásná Alan
Баргужингуа	Barğujin-ğoa	Barqujinqo'a	Баргучжин-гоа	Barqujin Go'a	Barqujin-qo'a	Барагуджин Гуа	Krásná Barchu džin
Бартан баатар	Bartan-Baatur	Bartanba'atur	Бартан-Баатур	Bartanba'atur	Bartan-ba'atur	Бартан Багатур	Bartan-baatur
Батацаган	Bata-Čiqan	Batači-qan	Бата-Чиган	Batačiqan	Batachi-qan	Батуцаган	Batačic han
Боржигидай мэргэн	Borjigidai-Merqan	Borjigidaï mǎrgān	Боржигидай - Мерган	Borjigidai Mergen	Borjigidai-mergen	Борджигидай Мерген	Bordžig idaj mergen
Борогчин гуа	Boroqčin-ğoa	Boroqčin-qoa	Борохчин-гоа	Boroqčin Goa	Boroqchin-qo'a	Борогчин Гуа,	Krásná Boroch čin
Боролдайсуял би	Boroldai-Suyalbi	Boroldai Suyalbı	Боролдай-Суялби	Boroldai Suyalbi	Boroldai-suyalbi	Боролдайс уялби	Boroldaj Sujalbi
Бөртэ чино	Borte-Čino	Börtä-Čino	Борте-Чино	Bluish wolf	Börte Chino, whose name means 'greyish white wolf'	Борте Чино	Sedý Vlk
Бүгүнүтэй	Buqunotai	Bügünütai	Бугунотай	Bügünüteı	Bügünüteı	Бугунутей	Bügünüteı
Бэлгүнүтэй	Belqunotai	Bälgünütai	Бельгунотай	Belgünüteı	Belgünüteı	Белгунутей	Belgünüteı
Гуа Марал	Qoai-Maral	Q'oai-Maral	Гоа-Марал	Fallow doe	Qo'ai-maral, the wolf's spouse, whose name means beautiful doe	Гуа Марал	Bilá Laň
Добу мэргэн	Dobun-Merqan	Dobun Mǎrgān	Добун-Мерган	Dobunmergen	Dobunmergen	Добу Мерген	Dobunmergen
Дува сохор	Duwa-Soqor	Duwa soqor	Дува-Сохор	Duuasoqor	Duwa-soqor	Дува Сохор	Slepý Duva
Есүхэй баатар	Yesukai-Baatur	Yäsügäi ba'atur	Есугай-Баатур	Yesügeı	Yisügei-ba'atur	Йисугей Багатур	Jesügeı baatur
Жажирадай		Jajiradai	Чжадарата	Jajiradai	Jajiradai	Джаджирда	Džadžir

	Jadarada i		й			ай	adaj
Их барула	Yeke- Barula	YākāBarula	Еке-Барула	Yeke Barula	Yeke- Barula	Големият Лакомец	Velký Barula
Ихнүдэн	Yeke- Nidun	Yākā- nidūn	Еке-Нидун	Yeke-nidūn	Yeke-nidūn	Йеке Нидун	Jeke- nidūn
Монголжингу а	Moŋğolji n-ğoa	Mongqoljin- qoa	Монголчжи н-гоа	Mongjoljin Go'a	Mongqoljin qo'a	Монголдж ин Гуа	Krásná Mongol ka
Өүлэн үжин	Hoelun- ujin	Höälün üjin	Оэлун- учжин	Hö'elün Üjin	Lady Hö'elün	Оелун Уджин	Pani Höelün
Өчүүхэн барула	Učuban- Barula	Üčügän Barula	Учуган- Барула	Üčügen Barula	Üchügen- Barula	Малкийт Лакомец	Malý Barula
Саль-Хачау	Sali- Qačau	Sali-Qača'u	Сали-Хачау	Sali-Qača'u	Sali-qacha'u	Сали Хачау	Sali- Chačau
Тамача	Tamača	Tamača	Тамача	Tamača	Tamacha	Тамача	Tamača
Торголжин баян	Toroğolj in-Bayan	Toroqoljin Bayan	Тороголчж ин-Баян	Toroqoljin Bayan	Toroqoljin- bayan	Торголджи н Баян	Bohatý Toroč oldžin
Тугудай	Tuğuunda i	Tügü'üdai	Тухуудай	Tügü'üdei	Tügü'üdei	Тугудай	Tügüüd ei
Уужим буурал	Auĵan- Boroul	A'ujam- Boro'ul	Аучжам- Бороул	A'ujam- Boroul	A'ujam- boro'ul	Агуджим Бугурул	Audžan -Boroul
Харчу	Qarču	Qarču	Харчу	Qarču	Qarchu	Харчу	Charču
Хорилардай мэргэн	Qorilarta i-Merқан	Qorilärtäi märgän	Хориларта й-Мерган	Qorilartai mergen	Qorilartai- mergen	Хориларда й Мерген	Chorila rtai mergen
Хоричар мэргэн	Qoričar- Merқан	Qoričar- Märgän	ХоричарМе рган	Qoričar Mergen	Qorichar- mergen.	Хоричар Мерген	Choriča r Mergen
Хутула хаан	Qutula- qağan	Qutula Qahan	Хутула- хаган	Qutula Qahan	Qutula Qahan	Хутула хаган	Chutula -chahan
Чингис хаан	Čiŋġis- qağan	ChinggisQaha n	Чингис- хана	Činggis Qahan	ChinggisQa han	Чингис хаган	Činggis - chahan
Шинсочи	Sin-Soči	Sām-Soči	Сим-Сочи	Sem-Sōči	Sem-sochi	Шинсочи	Sem- Soči
Шинч баян	Šinči- bayan	Sānči bayan	Шинчи- баян	Šinči bayan	Shinchi- bayan	Шинчи Баян	Šinči- bajan

МНТ-ны чех орчуулгад газрын нэрийг орчуулсан байдал

П. Поухагийн чех орчуулгад бусад судлаачдын адил газрын нэрийг галигласан бөгөөд зарим нэрийг орчуулсан байна. Дараах хүснэгтэд газрын нэрийг С. А. Козин, П. Пеллио нарын галигласнаар болон С. А. Козины орос, Ф. В. Кливез, Ө. Онон нарын англи орчуулга, А. Федотовын болгар орчуулга зэргийг чех орчуулгатай зэрэгцүүлэн харуулж байна. Энд чех орчуулгад буй орчуулагдсан газрын нэрсийг тодруулав. Тухайлбал, Ариг усан- Čistá voda (Цэвэр ус), Буур хээр -Step hřebce velbloudiho (буурын тал), Хар зүрхний Хөх нуур-Modré jezero Černého srdce (Хар зүрхний Хөх

нуур), Хар шугуй -Černý les (хар ой), Цэгцэрийн шар тал-Žlutá step čekčerská (Чекчерийн шар тал) зэрэг болно.

Нэр монгол	С. А. Козины галиг	П. Пеллиогийн галиг	С. А. Козины орос орчуулга	Ф.В. Кливезийн англи орчуулга	Ө. Ононгийн англи орчуулга	А. Федотовы н болгар орчуулга	П. Поухагий н чех орчуулга
Алагууд	Alaunt	Ala`u`ut	Алаут	Ala`u`ud	Ala`u`ut	Алагуд	Alaut
Ариг усан	Ariq-usun	Ariq usun	Арих-усун	Ariy Usun	Ariq-usun	Ариг Усу	Čistá voda
Бурхан халдун	Burqan- qaldun	Burqan- qaldun	Бурхан- халдун	Burqan qaldun	Burqan- qaldun	Бурхан Халдун	Burchan Chaldun
Буур хээр	Buura- keere	Bu`urä qä`ärä	Бура-кеер	bu`ura steppe	Qaraji Steppe	Бурската дива степ	Step hřebce velbloudí ho
Онон мөрөн	Onan- muren	Onan-Murän	Онон-река	Onan river	Onon river	река Онон	Onon řeka
Сэнгүр горхи	Sanjur- qoroqan	Sänggür qoroqan	речка Сангүр	Senggür stream	Senggür stream	Сенгүр	Potok Senggüru
Тогоцог өндөр	Toqoča- undur	Toqoča- ündür	Тогоцах- ундур	Toyočaj Height	Toqoča- Peak	врх Тогоцог	Hora Tochočac h
Түнхэлэг горхи	Tuŋgeli- qoroqan	Tönggälik - qoroqan	речка Тунгелик	Tüנגgelig Stream	the Tüנגgelik	ручя Тунхелэг	Říčka Tüנגgelik
Хар зүрхний Хөх нуур	-jirukeno Koko- naur	Qara Jirügänu Kökö na`ur	Хара- чжируханс кий Коконур	Kökö Lake of Qara Jirügen	Lake Kökö	зерото Хухе и Хара Джируген	Modré jezero Černého srdce
Хар шугуй	Qara-tun- na	Qara tuna	Темный Бор	Black Forest	the Qara Forest	Черна гора	Černý les
Хар сүүл гол	Qara-seul	Qarasä`ül	Хара-сеул	Qara Seul (river)	the Qara- se`ül	река Хара Сегул	Chara- Seül
Хар халзан элээт	Qara- qaljīt-elet	Qalaqaljīt- älät	Харахалч жив-элэт	Qalaqaljīt Sands	Qalaqaljīt Sands	Харахалдж ан Елет	Písek Chalachal džitu
Хар талын үзүүр	Qara-dal hujaur	Qaradal hujaur	Харадал- хучжаур	Qaradal hujaur	Qaradal	Хара Талыйн Удзугур	Charadal- Hudžauru
Цэгцэри йн шар тал	ǰaura Čekčerun Šira- keere	Cägcärün širä kǰ`ärä	Цекчерска я степь - Шира-кеер	Šira steppe of Čegčer	Chekcher in the Shira- ke`er	Ширската степ в местността Цегчер	Žlutá step čekčerská
Шар тээг	Šira-dek	Šira- dāk- tūr	Ширадекс	Shiradektür	Shiradekt ür	Ширатер	Šira dektür

МНТ- ны чех орчуулгад морины өнгө зүсийг орчуулсан байдал

П. Поаухагийн чех орчуулгад морины өнгө, зүсийг нэг бүрчлэн орчуулсан байдал харагдана. Доор харуулсан хүснэгтэд орос, англи, болгар хэлний орчуулгатай зэрэгцүүлэн харахад зарим хэлэнд өнгө зүсмийг галиглаж, заримдаа орчуулсан байгаа бол чех орчуулгад өнгө зүсийг бүгдийг орчуулсан байна. Орос, франц галигууд, англи орчуулгуудад Ц. Дамдинсүрэнгийн МНТ-нд буй “ишгэн цагаан морь”-ийг үнэгэн хэмээн хөрвүүлжээ. МНТ-ы жинхэнэ эхэд “үнэгэн” байсан аж. П. Поуха “ишгэн цагаан морь” үгийг эвэрт хургатай адил цагаан морь хэмээсэн. Бусад морины өнгө зүсийг үгчлэн орчуулаад, заримыг дүйлгэн, тухайлбал, “Бөгтөр хонгор”-ыг П.Поуха хээр, халтар (hnědák), “зост бор”-ыг үнсэн саарал (Popelavě šedý kůň) хэмээн орчуулжээ.

Нэр монгол	С. А. Козины галиг	П. Пеллиогийн галиг	С. А. Козины орос орчуулга	Ф.В. Кливез англи орчуулга	Ө. Оюн англи орчуулга	А. Федотовын болгар орчуулга	П. Поуха Чех орчуулга
Ам цагаан хул	aman čaqaan Qula	aman čaqaan Qula	саврасый, беломордый	War qula white of mouth	yellow war-horse with the white mouth	дорест кон с бялата муцуна	Bělohubý hnědý válečný oř
Ам цагаан хээр морь	Aman-čaqaan-keer	Aman čagan kã'ar	Беломордого Белогнедого	Aman čaya'an ke'er	white Merkit [horse]	конс бялата муцуна	Bělohubý a hnědohubý
Ам цагаан эрмэг хулагч гүү	aman čaqaan eremuk hulaqči	Aman čaqaan ārāmüq qulaqčín	беломордая рыжая яловая кобыла	Straw yellow of which the mouth white	white-mouthed, tawny barren mare	кобила с бяла муцуна	Jalová žlutá kobyla s bílou hubou
Бөгтөр хонгор	Bokotur qonqor	Böqötür Qongqor	горбун буланный	Straw yellow horse with a curved back	chestnut horse with a hunched back	яхна бърз кулест кон	Hnědák
Дайр бор	Dair Boro	Dayir Boro	Дайир и Боро	Dayir and Boro	Dayir and Boro	Дайр и Бор	Světelnědý a tmavohnědý
Зост бор	Josotu-boro	Josotu-boro	коричнево-серый конь	Josotu Boro	Josotuboro	сив кон на петна	Popelavě šedý kůň
Ишгэн цагаан морь	Ebertunočun-čagaan	Äbärtü ünügün čaqa'an	Конь Эберту-унгун	horse was white [like] a kid and had a horn	The kid [coloured] white [horse] which had horn	белия кон	Bělouš podoby rohatého beránka

Найман шарга	širğa aqtatan naiman morit	širqa aqtatan naiman morit	Восьмьсолов ых меринов	Eight horses –the isabella geldings	eight horses, the light bay geldings	осем жылтеника ви коня	Osm koni s grošovatý m valachem
Оготор хонгор	oğotur qoanqor	Oqatur qongqor	Куцый светлосоловы й	Straw yellow with hairless tail	bald-tailed chestnut	късо- опашат кулест кон	Bezocasý hnědák
Орог шинхул	oroq- šingula	Oroq šingqula	черногривый белый	Grayish white horse	black- headed grey	сиво-бял жеребец с черна лента	Belouš s černým pruhem
Саарал	šingula morin	Šingqula mori	Пегая лошаденка	White horse	An off- white horse	мършаво конче	Bélouš
Хар морь	qara aqta	qara aqta	лошадь	Black gelding	black gelding	черния кон	Černý valach
Хар хул	Qara qurdun	Qara qurdun	вороной конь- скакун	Black couser	swift black [horse]	Черния си кон	Kuň s černým pruhem
Цагаан морь	čağaаn mori	Čaqa'an mori	Белый конь	White horse	white horse	бял кон	Bélouš
Эсгэл халиун	eşkel qaliuni	Äsgäl qali'un	Эсхель- халиун	Yellowish white [mare] with black tail and mane	fawn stallion with a black mane and tail	кон с черна опашка	Jízdní kuň

ДҮГНЭЛТ

Бидний судалгаагаар П. Поухагийн чех орчуулгад дараах онцлогууд байна.

- ✓ Европ, Монголд болон Азид гарсан МНТ-ы орчуулгууд галигууд дээр үндэслэн чех хэл рүү хөрвүүлжээ.
- ✓ Судлаач МНТ-г үгчлэх, утгачлах, дүйлгэх аргаар орчуулсан бөгөөд яруу найргийн хэмнэлд оруулан сүүл, толгой холбох аргыг хэрэглэсэн.
- ✓ Хүний нэрийг галиглаж, хэрэв хүний нэрэнд тэмдэг нэр орсон бол зарим тохиолдолд шууд орчуулжээ.
- ✓ Газрын нэрийг галиглаж, зарим тохиолдолд орчуулсан байна.
- ✓ Морины зүсийг галиглалгүй орчуулсан байна.

Чехийн монголч эрдэмтэн П. Поухагийн “Монголын нууц товчоо”-ны чех орчуулга, орчуулгын ард хавсаргасан зүүлт, тайлбарууд нь МНТ судлалд зохих хувь нэмрээ оруулж, судалгааны чухал холбогдол бүхий үнэтэй санаа олныг дэвшүүлсэн хэмээн МНТ товчоо судлаачид хүлээн зөвшөөрдөг байна. Монголын нууц товчоог чех хэлнээ монгол судлаач эрдэмтэн орчуулан нийтийн хүртээл болгосон нь судалгааны үнэ цэнэтэй бүтээл болжээ.

Resume

This research was conducted to determine Czech translation features of “Secret history of Mongols” and the translation was compared with Russian, English, Bulgarian translations of “Secret history of Mongols” and S. A. Kozin’s and P. Pelliot’s transcriptions.

Номзүй

- Cleaves. F.W. The secret history of the Mongols, Harvard University press, 1982
 Urgungu Onon. The secret history of the Mongols, London and New York, 2001
 Paul Pelliot, Histoire secrète DES MONGOLES, Paris, 1949
 Pavel Poucha Tajná kronika Mongolů, Praha, 1955
 Александър Федотов “Тайната история на монголите”, София, 2001
 Бат-Ирээдүй Ж. “Монголын нууц товчоо ба Чингис хаан”,
<http://www.slideshare.net/Iregedui/ss-16016217>
 Дамдинсүрэн Ц. Монголын нууц товчоо, УБ, 1990
 Козин С. А. Монголун Ниуча Товчаан, М, 1941
 Козин С. А. Сокровенное сказание монголов, М, 1941
 Поуха П. Монголын нууц товчоо бол түүх ба уран зохиолын дүр, УБ, 1957
 Поуха П. Монголын нууц товчоо бол түүх ба уран зохиолын дурсгалт бичиг мөн, УБ, 1957
 Цэрэнпил Д. Сэржав Б. Монголын нууц товчооны номзүй, судлалын тойм, УБ, 1991